

ЗАГРОЗИ ДЛЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ЛІСОВИХ БІОЦЕНОЗІВ ВІД ЗРОСТАННЯ ЧИСЕЛЬНОСТІ *SUS SCROFA*

Волошин О.Г., аспірант

Карпенко Ю.О., кандидат біологічних наук, доцент.

Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка.

**Волошина Н.О., доктор біологічних наук, професор.*

**Український державний університет імені Михайла Драгоманова.*

За даними зимового обліку мисливських тварин у окремих областях України у 2023 році реєструють стрімке зростання чисельності популяції окремих видів дичини. Найбільший приріст відмічають серед парнокопитних на деокупованих територіях та в західному напрямку від лінії зіткнення. Так, у Київській області приріст популяції кабана дикого (*Sus scrofa*) збільшився на 36 % порівняно з минулорічним показником. Подібну ситуацію реєструють на Черкащині, Житомирщині, Миколаївщині та в інших областях. Чисельність популяції козулі та оленів також зростає швидкими темпами від 5% до 9 %. Натомість, в областях, де тривають інтенсивні бойові дії або часті обстріли, чисельність дичини зменшилася. Зокрема, на Харківщині чисельність популяції козулі зменшилася на понад 40 %, а в Чернігівській - популяція кабана дикого - на майже 13 % [1].

Тенденція до зростання популяції парнокопитних в центральній та західних областях країни буде збережена і в майбутньому, що зумовлено умовами воєнного стану, а саме: заборонаю полювання, відвідування лісів, міграцією великих ссавців із зони бойових дій в інші регіони, руйнування місцеіснувань тварин в мисливських угіддях та природоохоронних територіях.

Отриманий досвід щодо динаміки популяцій диких тварин в період 2014-2022 років на тимчасово окупованих територіях України в Донецькій і Луганській області, зокрема в Національному природному парку «Святі Гори», показує зростання чисельності кабанів і лисиць, не дивлячись на повітряні обстріли і вибухи, польоти авіаційного транспорту. Масової міграції виду не реєстрували [5]. Почастішали випадки проникнення тварин у населені пункти, сільськогосподарські угіддя, вихід на автомобільні дороги тощо, що створює небезпеку для людини та зіткнення із транспортними засобами.

Різке збільшення чисельності деяких видів тварин, зокрема, інвазійних, до яких відносять *Sus scrofa*, може стати визначальним чинником щодо зміни структурно-функціональної організації біоценозів. Вид відносять до інженерів екосистем, якому притаманний демографічний «успіх», здатність впливати на властивості ґрунтів, ґрунтові

процеси та колообіг поживних речовин в лісовій підстилці за рахунок риучої діяльності. Він відіграє санітарну роль, особливо цінну в лісовідтворенні. З іншого боку, значне поширення та щільність популяції дикого кабана становить загрозу для 672 таксонів вразливих популяцій в 54 різних країнах. Трансформоване життєдіяльністю кабана дикого середовище загрожує 345 видам рослин (із 59 родин), 123 представникам герпетофауни (із 25 родин), 96 птахів (із 38 родин), 84 безхребетних (із 22 родин) та 24 ссавцям (із 11 родин). З них, загалом 59 % таксонам загрожує зникнення, 21 % - мають незначні загрози та 20 % - потенційно перебувають під загрозою [4].

Близько 25 % усіх таксонів, яким загрожують дикі свині належать трьом родинам рослин: *Campanulaceae*, *Arecaceae* і *Asteraceae*. З родини Дзвоникові (*Campanulaceae*) 48 таксонів класифіковані як такі, що знаходяться під загрозою зникнення, і шість вимерлих або зниклих у дикій природі через вплив *Sus scrofa*.

Лісові екосистеми, особливо з переважанням хвойних у деревостані, найчастіше є оптимальним середовищем існування для виду упродовж року в межах ареалу поширення *Sus scrofa*. Лісовий покрив формує вологий і прохолодний мікроклімат, доступ до води у лісових струмках, достатність харчового ресурсу (жолуді, корені, кореневища, личинки комах) забезпечують оптимальні умови для існування. Найчастіше в раціоні кабанів трапляються види: орляк звичайний (*Pteridium aquilinum*), кропива дводомна (*Urtica dioica*), копитняк європейський (*Asarum europaeum*), квасениця звичайна (*Oxalis acetosella*), анемона гайова (*Anemone nemorosa*), пшінка весняна (*Ficaria verna*). Від 10 до 40% у їх раціоні займають жолуді, рідше вживають хвою, листя, мох [3].

Перебування *Sus scrofa* на приміських луках не створює суттєві загрози для біорізноманіття через порушення ґрунтів, але вирішальною для збереження видового багатства рідкісних і зникаючих видів флори. Відзначають, що, між популяцією кабана дикого та представниками інших видів рослин і тварин формуються переважно позитивні і нейтральні типи коакцій, за виключенням територій, де *Sus scrofa* з'являється вперше [2].

Таким чином, міграція ссавців і безконтрольне зростання їх популяцій через військові дії на створює додаткове навантаження на місцеві біогеоценози, загрози для аборигенних видів рослин та негативні наслідки у вигляді трансформації структурно-функціональної організації природних екосистем. В подальшому це питання потребуватиме вирішення, перегляду існуючих та розробки нових методів нагляду і контролю за популяціями диких тварин та управління лісовими екосистемами.

Список використаних джерел:

1. Веб-сайт Державне агенство лісових ресурсів України. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/mislivske-gospodarstvo-main/mislivske-gospodarstvo>
2. Endangered animals and plants are positively or neutrally related to wild boar (*Sus scrofa*) soil disturbance in urban grasslands / Cabon V., Bui M., Kühne H. et al. *Sci Rep.* 2022. Vol. 12 (16649). URL: <https://doi.org/10.1038/s41598-022-20964-4>
3. Tarvydas A., Belova O. Effect of Wild Boar (*Sus scrofa* L.) on Forests, Agricultural Lands and Population Management in Lithuania. *MDPI.* 2022. Vol. 14, № 801. URL: <https://www.mdpi.com/1424-2818/14/10/801>
4. Risch D. R., Ringma J., Price M. R. The global impact of wild pigs (*Sus scrofa*) on terrestrial biodiversity. *Scientific Reports.* 2021. Vol. 11 (13256). URL: <https://doi.org/10.1038/s41598-021-92691-1>
5. Ukrainian Helsinki Human Rights Union. On the verge of survival: destruction of the environment during the armed conflict in eastern Ukraine. Kyiv: KIT, 2017.

УГРУПОВАННЯ АСОЦІАЦІЇ PYLAISIETUM POLYANTAE FELF. 1941 ЯК БІОІНДИКАТОР АНТРОПІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ В УРБОЕКОСИСТЕМАХ

Гапон С.В., доктор біологічних наук

Полтавський державний аграрний університет

Фельбаба-Клушина Л.М., доктор біологічних наук

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Гапон Ю.В., кандидат біологічних наук

Полтавське вище міжрегіональне професійне училище

Утворення стійких у часі мохових угруповань – бріоценозів є характерним явищем як для природних, так і для антропогенно трансформованих урбоєкосистем. Як свідчать результати наших досліджень, в межах Лісостепу України [2, 3] бріоугруповання формуються в різних за ступенем трансформації умовах зовнішнього середовища і своєю специфікою (видовий склад, флористична насиченість, перевага вегетативного чи спорового розмноження та ін.) індикують умови середовища свого існування. У кожній природній чи штучній екосистемі (урбоєкосистемі) формуються свої, властиві тільки їй, мохові угруповання. Так, наприклад, за результатами наших оригінальних досліджень [1], для широколистяних лісів, які зазнають меншого антропогенного навантаження (заповідники, НПП, регіональні ландшафтні парки та лісові масиви з найменшим впливом діяльності